

2016 METŲ XXVI LIETUVOS MOKINIŲ ISTORIJOS OLIMPIADOS PROGRAMA

Mažoji Lietuva – istorinis Lietuvos regionas XVI–XX a.

Olimpiados tema skirta Mažajai Lietuvai, suvokiant ją kaip išskirtinį istorinį regioną lietuvių tautos istorijoje, sudarytą iš Rytų Prūsijos ir Klaipėdos krašto, vertą atskiro dėmesio ir užimančio svarbią vietą mūsų istorinėje kultūroje. Olimpiadoje išskiriami trys istoriniai laikotarpiai: 1) Mažoji Lietuva Prūsijos valdžioje 1525–1871 m.; 2) Mažoji Lietuva Vokietijos imperijos sudėtyje 1871–1918 m.; 3) Klaipėdos kraštas 1919–1939 m.

1. Mažoji Lietuva Prūsijos valdžioje 1525–1871 m.

Mažosios Lietuvos samprata ir regiono teritorijos ribos. Lietuvininko sąvoka. Mažosios Lietuvos politinės raidos ypatybės. Mažoji Lietuva Prūsijos (1525–1618 m.), Brandenburgo-Prūsijos (1618–1701 m.) kunigaikštystėse ir Prūsijos karalystėje (1701–1871 m.).

Liuteroniškoji reformacija ir jos plitimas. Karaliaučiaus universitetas – lietuvių inteligentijos ugdymo ir kultūros centras. Lietuviškų knygų leidybos pradžia ir švietimo sistema.

Gyventojų skaičiaus kaita ir tautinis pasiskirstymas. 1709–1711 m. maras ir jo padariniai. Didžioji kolonizacija. Administraciniai teritoriniai pertvarkymai, ūkio reformos. Socialinės ekonominės ir teisinės lietuvininkų padėties ypatybės. Lietuvių kalba, mokykla ir bažnyčia. Mažosios ir Didžiosios Lietuvos lietuvių kultūriniai ir prekybiniai ryšiai.

Mažosios Lietuvos kultūros veikėjai: Martynas Mažvydas, Abraomas Kulvietis, Stanislovas Rapolionis, Jonas Bretkūnas, Baltramiejus Vilentas, Jurgis Zablockis, Danielius Kleinas, Matas Pretorijus, Kristijonas Gotlybas Milkus, Pilypas Ruigys, Kristijonas Donelaitis, Liudvikas Rėza.

2. Mažoji Lietuva Vokietijos imperijos sudėtyje 1871–1918 m.

Gyventojų skaičiaus dinamika ir tautinė bei religinė sudėtis XIX a. Mažosios Lietuvos gyventojų vokietinimas. Vokiečių inteligentų pastangos ginant lietuviybę.

Mažlietuvių politinės organizacijos. Lietuviškos konservatyvų draugystės komitetas. Lietuviškos konservatyvų skyrimo draugystė. Mažlietuviai Prūsijos landtage ir Vokietijos reichstage. Lietuvių kultūrinės draugijos. Birutė. Tilžės lietuvių giedotojų draugija ir kt.

Ryšiai su Didžiąja Lietuva: Rusijos imperijoje draudžiamų lietuviškų knygų spausdinimas (1864–1904 m.) Svarbiausi lietuviškos spaudos centrai: Tilžė, Ragainė, Bitėnai ir kt.

Mažlietuvių kultūros ir politikos veikėjai: Jurgis Zauerveinas, Martynas Jankus, Jonas Smalakys, Vilius Gaigalaitis, Vilius Steputaitis, Jonas Vanagaitis, Vydūnas, Dovas Zaunius (vyresnysis), Enzys Jagomastas.

3. Klaipėdos kraštas 1919–1939 m.

Klaipėdos krašto klausimas Paryžiaus taikos konferencijoje. Lietuvos diplomatinė kova dėl Klaipėdos krašto. Klaipėdos krašto administravimas 1919–1923 m. Lietuvos atstovybės Klaipėdos krašte veikla 1920–1922 m.

Prūsų lietuvių tautinės tarybos veikla. Tilžės aktas 1918 m. lapkričio 30 d. Vyriausiojo Mažosios Lietuvos gelbėjimo komiteto veikla. Klaipėdos krašto sukilimas. Klaipėdos kraštas Lietuvos sudėtyje. Klaipėdos krašto konvencija ir statusas, autonominis krašto valdymo modelis (krašto direktorija, seimelis, gubernatorius).

Klaipėdos uosto ekonominė reikšmė. Tautinė ir religinė Klaipėdos krašto gyventojų sudėtis. Bylos Lietuvos ir tarptautiniuose teismuose. Byla Hagos tribunole, Kauno byla (Noimano – Zasso byla), Oto Betcherio byla.

Švietimas ir kultūra. Pradžios ir bendrojo lavinimo mokyklos. Aukštųjų mokyklų steigimas Klaipėdoje. Kultūrinių organizacijų veikla.

Klaipėdos krašto praradimas ir jo pasekmės.

Mažosios Lietuvos ir Klaipėdos krašto kultūros bei politikos veikėjai: Dovas Zaunius, Antanas Merkys, Jonas Budrys – Polovinskas, Jonas Žilius, Leopoldas Dymša, Antanas Smetona, Ernestas Galvanauskas, Martynas Jankus, Vilius Gaigalaitis, Vilius Mačiulaitis, Vytautas Soblys, Gediminas Galva – Galvanauskas.

Iškilių istorinių asmenybių ir reikšmingiausių įvykių vertinimas ir jų įamžinimas istoriografijoje, publicistikoje, grožinėje ir mokslo populiarinimo bei memuarinėje literatūroje, dramoje, dailėje, memorialuose, filatelijoje, numizmatikoje ir faleristikoje bei kasdienybės masinėje kultūroje. Žymiausi paminklai, jų autoriai ir lokalizacija.

Literatūra:

1. *Acta Historica Universitatis Klaipedensis*. 4, 8, 9, 10, 11, 21 tomai.
2. Brakas, M. *Mažosios Lietuvos politinė ir diplomatinė istorija*. Vilnius, 1995.
3. Čepėnas, P. *Naujųjų laikų Lietuvos istorija*. Vilnius: Lituanus, 1992. T. 2. p. 721–796.
4. Gineitis, L. *Kristijonas Donelaitis ir jo epocha*. 2 patais. ir papild. leid. Vilnius: Vaga, 1990.
5. Jovaišas, A. *Jie parašė pirmąsias lietuviškas knygas*. 2 patais. ir papild. leid. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009.
6. Juška, A., Mališauskas, J., Pupšys, V. *Lietuvininkų žemė*. Kaunas: Šviesa, 1994.
7. Kaunas, D. *Mažosios Lietuvos knyga 1547–1940*. Vilnius: Baltos lankos, 1996.
8. *Lietuva 1009–2009*. Elektroninė knyga. Vilnius: Elektroninės leidybos namai, 2009.
9. Lukšaitė, I. *Reformacija Lietuvos Didžiojoje kunigaikštystėje ir Mažojoje Lietuvoje*. Vilnius: Baltos lankos, 1999.
10. Matulevičius, A. *Mažoji Lietuva XVIII amžiuje*. Vilnius: Mokslas, 1989.
11. *Mažosios Lietuvos enciklopedija*. T. 1–4. Vilnius: MELI, 2000–2009.
12. *Nuo Mažvydo iki Vydūno. Karaliaučiaus krašto šviesuoliai*. Sud. V. Šilas. Vilnius: Mintis, 1998.
13. Pociūtė, D. *Maištininkų katedros: ankstyvoji reformacija ir lietuvių–italų evangelikų ryšiai*. Vilnius: Versus aureus, 2008.
14. Pocyūtė, S. *Mažlietuviai Vokietijos imperijoje: 1871–1914 m.* Vilnius: Vaga, 2002.
15. Šilas, V. Sambora, H. *Mažosios Lietuvos kultūros pėdsakai Kaliningrado srityje*. Vilnius: Mintis, 1990.
16. Valsonokas, R. *Klaipėdos problema*. Fotogr. leid. Vilnius: Vaizdas, 1989.
17. Žostautaitė, P. *Klaipėda – Lietuvos uostas, (1923–1939)*. Vilnius: Mokslas, 1990.
18. Žostautaitė, P. *Klaipėdos kraštas, 1923–1939*. Vilnius: Mokslas, 1992.

Į šaltinių ir literatūros sąrašus dėl objektyvių priežasčių neįtrauktos pozicijos, kurias savarankiškai gali pasitelkti kiekvienas olimpiados dalyvis: mokykliniai istorijos vadovėliai, akademinės Lietuvos istorijos sintezės, kiti moksliniai veikalai, interneto resursai, enciklopediniai leidiniai.

Programą rengė: Saulius Jurkevičius, Vilniaus licėjaus direktorius, mokytojas ekspertas; Andrius Porutis, Vilniaus inžinerijos licėjaus mokytojas ekspertas; Mindaugas Nefas, Vilniaus šv. Kristoforo gimnazijos mokytojas; Algis Bitautas, Vilniaus Petro Vileišio progimnazijos mokytojas; Eugenijus Manelis, Vilniaus Martyno Mažvydo progimnazijos direktorius, mokytojas ekspertas; doc. dr. Sandra Grigaravičiūtė, Lietuvos edukologijos universiteto Istorijos fakulteto prodekanė, doc. dr. Deimantas Karvelis, Lietuvos edukologijos universiteto Istorijos fakulteto prodekanas, Vilniaus Simono Daukanto gimnazijos mokytojas ekspertas.